

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2016 – Volume 25, Issue 1, pp. 114–117
<http://doi.org/10.18352/jsi.481>

Marcel Becker. **Ethiek van de digitale media**. Amsterdam:
Boom, 2015, 203 p., €22,50. ISBN: 978 90 8953 329 6

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Utrecht University of Applied Sciences,
Faculty of Society and Law, in cooperation with
Utrecht University Library Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

BOOKS

ERIK JANSEN

Dr. Erik Jansen is associate lector Lokale Dienstverlening vanuit Klantperspectief bij het Kenniscentrum HAN SOCIAAL van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

E-mail: erik.jansen@han.nl

Dit boek zit tjokvol inzichten over de huidige revolutie in digitale media in relatie tot mensen en de levens die zij leiden. In een zeer toegankelijke stijl en gelardeerd met actuele voorbeelden leidt Marcel Becker ons door de nieuwe media en de invloed daarvan op onszelf, anderen en de maatschappij. Hij verwijst naar een aantal denkers over mens en instrumentaliteit. Het uitgangspunt hierbij is de veronderstelde tegenstelling tussen de menselijke wil en de invloed van techniek. Becker presenteert in dit verband drie perspectieven. Allereerst is er het instrumentalistische perspectief, dat de toenemende digitale media ziet als een logische evolutie van het gebruik van instrumenten door de mens om effectief invloed te kunnen uitoefenen op zijn omgeving. Techniek in het algemeen

is niet meer dan een verlengstuk van de hand. Dit geldt tevens voor de digitale media, die nieuwe middelen genereren waarmee we ons effectief door de huidige wereld kunnen bewegen. Het tweede perspectief betreft het technologisch determinisme dat technologie ziet als een min of meer autonoom domein met zijn eigen ontwikkelingsdynamiek. Wie we zijn en hoe we met elkaar omgaan wordt in toenemende mate bepaald door de nieuwe – dominante – technologieën, die mensen afhankelijk maken. De mens past zich – slechts – aan. Becker stelt vast dat deze beide perspectieven vaak het debat beheersen, maar attendeert de lezer op het derde perspectief dat focust op de interactie tussen mens en techniek. Enerzijds is de mens technisch en biedt techniek de mens de mogelijkheid om zijn zogeheten interieure wereld uit te breiden naar buiten (p. 25). De auteur verwijst hierbij naar de sociaalkritische visie op techniekontwikkeling van Stiegler die stelt dat de westerse filosofie deze verwevenheid van binnen (mens) en buiten (techniek) te vaak negeert. Anderzijds nodigt technologie uit tot specifiek gedrag, want technologische artefacten spelen een actieve rol in de levens van mensen. Becker gebruikt hier de metafoor van het "script" zoals gehanteerd door Latour (p. 28): dingen dragen een gebruiksplan met zich mee dat erom vraagt te worden uitgevoerd. Deze directe samenhang tussen mens en techniek zet aan om per geval te bekijken hoe de interactie tussen mens en techniek verloopt en welke ethische vraagstukken dit oproept. Wat is wenselijk en waardevol? Wat zijn de consequenties voor het menselijk handelen (p. 30)?

In de daaropvolgende hoofdstukken past Becker de drie perspectieven toe op vier thema's en analyseert de rol van de digitale media die, onder invloed van technologie, een andere betekenis (kunnen) krijgen. Het eerste thema betreft de impact van sociale media en online contacten op onze opvattingen over vriendschap. De vele sociale platforms maken dat mensen zich steeds sneller en eenvoudiger met elkaar verbinden. De vraag is of dit type verbinding als "vriendschap" – in de zin van een intieme en persoonlijke verbondenheid – wordt gezien. Het "ontvrienden", bij het opschonen van het contactenbestand op Facebook, maakt duidelijk dat dit geen theoretische kwestie is maar iets waar mensen in het dagelijks leven tegenaan lopen. Zowel het aangaan als verbreken van dergelijke contacten relateren aan het toegenomen belang van zelfbepaling en autonomie in sociale relaties.

Het tweede thema betreft het begrip privacy dat onder invloed van digitale media een andere betekenis krijgt: van een "right to be let alone" naar een positief geladen begrip van autonomie en vrijheid, waarbij afscherming van informatie essentieel is om een autonoom en vrij wezen te kunnen zijn (p. 75–76). Vanwege de schier onbeperkte mogelijkheden om informatie over een persoon te verspreiden en het zogeheten ijzeren geheugen van internet wordt het principe

BOOKS

"contextuele integriteit" vooropgesteld: informatie mag enkel gebruikt in een welbepaalde context waarvoor toestemming werd verkregen. Vooral de persoon zelf dient heel alert te bewaken of deze contextuele integriteit door informatie-intensieve instanties wordt geschonden en zal indien nodig stappen ondernemen om recht te halen.

Het derde thema betreft intellectueel eigendom en bespreekt hoe het oorspronkelijke eigendomsrecht op ideeën vooral nadruk legde op het beschermen van de individuele verdienste om zich creatief te uiten. Door het toenemend aantal mogelijkheden om informatie te delen en door het besef dat creativiteit en vooruitgang net ontstaan door ideeën te delen, dreigt een dichotome opvatting van eigendomsrecht ("wel of niet van mij") dergelijke processen veeleer te belemmeren dan te faciliteren. Becker bepleit daarom een veelheid van gradaties van eigenaarschap en verspreidingsmogelijkheden, zoals bij de zogeheten "Creative Commons", waarbij de maker zelf per context kiest voor een geschikt model.

Tenslotte gaat Becker in op het vierde thema: de veelgehoorde stelling dat internet en digitale media democratische processen in het publieke domein stimuleren. Hij laat zien dat technologie veel meer mogelijkheden biedt om informatie te verspreiden, maar stelt ook dat informatie-consumenten vooral een kritische houding moeten hebben om de waarde van die informatie te bepalen. Netwerken waarin informatie wordt gedeeld kunnen ook onethische of onwenselijke gevolgen hebben, zoals uitsluiting van individuen of schending van grondrechten. Becker betwijfelt of internet een doorslaggevende rol kan spelen in democratiseringsprocessen als de samenlevingscultuur volstrekt geen democratische waarden vooropstelt.

Elk van deze thema's tendeeert naar de conclusie dat digitale media niet alleen leiden tot meer en betere mogelijkheden voor sociale interactie en autonomie voor mensen, maar ook een stevige autonomie vereisen om zich "goed" – lees vooral "kritisch" – tot technologie te verhouden. Voldoende inzicht in de werking alsook in de directe en indirecte gevolgen van de technologie voor het individueel welbevinden is noodzakelijk. Verder zijn vaardigheden nodig om dit welbevinden adequaat te beschermen. Hierin zit de relevantie van dit boek voor het sociale domein. De invloeden van digitale media op sociale praktijken gaan niet alleen over een veranderende wereld, maar stellen ook eisen aan het menselijk vermogen. Deze vermogens zijn geenszins vanzelfsprekend aanwezig. Vanuit hun signalerende functie dienen sociale professionals het zichtbaar, verborgen onrecht en de ongelijkheid ten gevolge van nieuwe technologieën aan de kaak te stellen (Jansen, Magnée, Teunisse & Zwikker, 2015). Nu sociale interacties steeds vaker virtueel plaatsvinden, is het van belang om deze virtuele interacties

zichtbaar te maken. Het onderscheidingsvermogen van sociale professionals kan op dit terrein nog verbeteren.

Becker laat zien hoe de digitale revolutie uiteenlopende gevolgen heeft voor de samenleving. Binnen de specifieke context van sociale interventiemogelijkheden dient dit echter nog met meer systematiek te worden onderzocht. Feit is dat technologie de menselijke mogelijkheden voor communicatie en interactie vergroot. Directe en bedoelde uitkomsten van technologie zijn vaak instrumenteel van aard maar positief en doorgaans ook goed zichtbaar. Deterministische kritiek op technologie richt zich vooral op directe maar niet-bedoelde effecten: een producent van digitale technologie zal iets willen toevoegen aan de wereld, zij het vanuit de eigen opvatting over wat "goed" is. Ondernemers in Silicon Valley zijn idealistisch, maar hebben ook, vanuit libertaire opvattingen, notoir weinig oog voor zwakkeren in de samenleving. Onbedoeld kunnen er dus tweedelingen ontstaan die maatschappelijk ter discussie dienen te worden gesteld. Zorgwekkend zijn vooral de indirecte en onbedoelde gevolgen van digitale media die een – verborgen – maar toenemende ongelijkheid meebrengen, zeker wanneer ze pas in een (te) laat stadium worden onderkend en onomkeerbaar blijken. Sociale professionals zullen voldoende vaardigheid moeten ontwikkelen om deze effecten te detecteren.

Uiteindelijk geldt dus: het gaat niet om de middelen, maar om wat je met de middelen doet. Hoe optimistisch de instrumentalisten de digitale revolutie ook schetsen, hoe kritisch de deterministen haar ook beschouwen, uiteindelijk ontstaan er sociale praktijken waarbij technologie een rol speelt en waarop mensen in meer of mindere mate invloed kunnen uitoefenen. Het is ook de mens die moet bewaken of de menselijke waardigheid geweld wordt aangedaan. De bijdrage van Becker in deze denkrichting is inspirerend en waardevol bij de praktische vertaling naar sociale interventies.

REFERENTIE

Jansen, E., Magnée, M., Teunisse, J. P., & Zwikker, N. (2015). Capabilities, technology and the social world: Challenges and opportunities for social workers and social work education. *Der pädagogische Blick*, 23, 147–156.